

АСАБЛІВАСЦІ САЦЫЯЛЬНАГА ЎКЛАДУ, АБО КАНТРАСТ МЕНТАЛІТЭТАЎ

В.М. Наумчык,
*доктар педагагічных навук, прафесар, прафесар кафед-
ры агульнай і прафесійнай педагогікі УА РІПА*

Анатацыя. Артыкул прысвечаны параўнанню базісных якасцяў тых, каго на Захадзе называюць рускімі, а мы да нядаўняга часу называлі іх савецкім народам. За апошнія пяцьдзсят гадоў рэзка змяніўся ўклад гэтага народа, але захаваліся тыя каштоўнасці, якія складаюць яго інварыянт – менталітэт. Духоўнасць народа фармуе адпаведную культурную карціну свету і ў значнай ступені вызначае лад жыцця, паводзіны чалавека і форму адносін паміж людзьмі.

Ключавыя словы: базісныя каштоўнасці, камунізм, менталітэт, моладзь, студэнты, разведка, прапаганда, сацыяльны ўклад.

Маючы зносіны са студэнтамі, часта ловіш сябе на думцы аб тым, што перад табой сядзяць людзі, нібы з іншай планеты, асабліва, калі гаворка ідзе пра параўнальна нядаўнія гістарычныя падзеі, пра людзей, якія дабіліся значных поспехаў у той ці іншай вобласці, іх маральным выбары, менталітэце, укладзе жыцця. Сучасная моладзь не ў поўнай меры ўяўляе, як наша краіна адстаяла права на існаванне ў гады Вялікай Айчыннай вайны, як жылі пераможцы ў гэтай вайне ў 60–80-я гады мінулага стагоддзя, якім яны бачылі сваю будучыню. Дастаткова ўспомніць нядаўні выступ у Бундэстагу вучня з Новага Урэнгою, які даволі наіўна прадставіў удзел нямецкіх салдат у Другой сусветнай вайне [1]. Настаўнік гісторыі Аляксей Макараў каментуе тое, што здарылася, так: “Трэба разумець, што для школьніка – гэта ўжо далёкае мінулае. І ўсе гэтыя сэнсавыя нагрузкі, якія мы спрабуем сфармаваць, не працуюць. Ён гэта разглядае як мінулае” [2].

Вось чаму ўяўляецца мэтазгодным кінуць рэтраспектыўны погляд на нашу нядаўняе мінулае, каб ацаніць перспектыву развіцця грамадства. У якасці эксперта ў дадзенай працы выступае Джордж Блэйк, англійскі дыпламат і разведчык, чалавек незвычайнага лёсу. У лістападзе 2017 года

яму споўнілася 95 гадоў. Яго ваенныя гады, удзел у галандскім Супраціве, служба ў Каралеўскім ваенна-марскім флоце, карэйская вайна і палон, пакутлівыя маральныя пошукі, праца ў рэзідэнтуры, арышт, суд, англійская турма, ўцёкі з яе і жыццё ў Маскве – такія асноўныя лёсавызначальныя этапы жыцця гэтага чалавека. Удзельнічаючы ў арганізацыі дзейнасці разведкі ў акупаванай нацыстамі Еўропе, Блэйк пераканаўся ў значнасці разведкі для барацьбы з нацызмам і, што было не менш важна, для вызначэння будучага Еўропы.

Як дыпламат і разведчык, Блэйк у дасканаласці вывучыў рускую мову, быў знаёмы з рускай культурай, творамі рускіх пісьменнікаў. Па меры асваення культуры рускіх у Джорджа расла зацікаўленасць да ўсяго рускага, кардынальна мяняліся яго погляды на каштоўнасці савецкіх людзей. У яго з’явілася пачуццё захаплення рускім народам, яго добрасардэчнасцю і адданасцю, адвагай у барацьбе з агрэсарамі з усходу і захаду.

Сярод папер, якія Блэйку далі вывучыць ў МЗС Вялікабрытаніі, была маленькая кніжка пра марксізм, падрыхтаваная аддзелам, які спецыялізуецца ў SIS* па пытаннях камунізму. Яна называлася “Тэорыя і практыка камунізму”. Кніга ставіла сваёй мэтай пазнаёміць афіцэраў разведкі з галоўнымі ідэямі Маркса (па прынцыпе “ведай свайго ворага”). Брашура была не прапагандысцкая, а інфармацыйная, аб’ектыўна тлумачыла філасофскія, палітычныя і эканамічныя асновы марксізму, давала зразумець, чаму гэта вучэнне захоўвае прыцягальнасць для мільёнаў людзей ва ўсім свеце. Блэйк адзначаў: “Кніга аказалася для мяне адкрыццём. Да гэтага часу я вельмі мала чытаў пра марксізм, і ў асноўным нешта негатыўнае. Пасля “Тэорыі і практыкі камунізму” у мяне засталася пачуццё, што тэорыя камунізму гучыць пераканаўча, што яе тлумачэнне гісторыі мае сэнс, а мэты здаюцца ў агульным прывабнымі і крыху адрозніваюцца ад ідэалаў хрысціянства, хоць і не падобныя на іх метадамі дасягнення. Я пытаўся ў сябе, ці так жудасны камунізм, як яго малююць?”. Кніга і аналіз рэчаіснасці зрабілі з англійскага разведчыка перакананага камуніста. Як адзначаў сам Блэйк, «я стаў камуністам не таму, што са мной добра ці дрэнна абыходзіліся. Я стаў камуністам з-за ідэалаў камунізму» [3].

Пасля вызвалення з карэйскага палону Блэйк накіроўваецца Брытанскай разведкай у якасці падвойнага агента ў Берлін. Тут ён перадаў у СССР велізарную колькасць інфармацыі аб агентах МІ6, завербаваных ім ва Усходняй Еўропе, а таксама аб таемным сакрэтным тунэлі пад мяжой

* Сакрэтная выведвальная служба МЗС Вялікабрытаніі (англ. Secret Intelligence Service, SIS), МІ-6 (англ. Military Intelligence, MI6) – дзяржаўны орган знешняй разведкі Вялікабрытаніі.

паміж Заходнім і Ёсходнім Берлінам. Блэйка выкрылі, і англійскі суд прыгаварыў яго да 42 гадоў турмы, адкуль пасля шасці гадоў зняволення ён здзейсніў уцёкі і пераправіўся ў СССР. Гэта былі 60-я гады, калі наша краіна прыняла праграму пераходу да камунізму і ўсё яе жыццё падпарадкоўвалася вялікай мэце [4]. У прыватнасці, сярод задач партыі ў галіне ўздыму матэрыяльнага дабрабыту народа адзначалася: “КПСС ставіць задачу сусветна-гістарычнага значэння – забяспечыць у Савецкім Саюзе самы высокі жыццёвы ўзровень у параўнанні з любой краінай капіталізму. Гэтая задача ажыццяўляецца шляхам: а) павышэння індывідуальнай аплаты працаўнікоў па колькасці і якасці працы ў спалучэнні са зніжэннем рознічных цэн і адменай падаткаў з насельніцтва; б) пашырэння грамадскіх фондаў, размеркаваных паміж членамі грамадства незалежна ад колькасці і якасці іх працы, гэта значыць бясплатна (адукацыя, лячэнне, пенсійнае забеспячэнне, утрыманне дзяцей у дзіцячых установах, пераход да бясплатнага карыстання камунальнымі паслугамі і г. д.)”.

Аднак у Маскве Блэйк сутыкнуўся з некалькі іншай савецкай рэчаіснасцю таго часу, якая ўразіла яго і прымусіла даследаваць загадкавую рускую душу, уменне рускіх не толькі адольваць ворага, але і пераадольваць неўладкаванасць, разруху, застаючыся аптымістамі і верачы ў камуністычнае заўтра.

Вось толькі некаторыя рысы, на якія звярнуў увагу Блэйк: “Мая схільнасць бачыць усё ў СССР у ружовым святле, характэрная і для многіх камуністаў Захаду, часам прыводзіла да даволі паспешлівых і наіўных высноў. У 60-я і 70-я гады купіць шампанскае тут было няцяжка, і яно было вельмі танна. У многіх харчовых крамах за адмысловымі прылаўкамі прадавалі ўсяго за 40 капеек шклянку выдатнага савецкага шампанскага. Я палічыў гэта вельмі ўражлівым і ўспрыняў як дакладны знак таго, што савецкае грамадства вось-вось увойдзе ў эру камунізму: бо тут шампанскае перастала быць прывілеем багатых і даступна самай шырокай публіцы.

Падчас нядаўняй антыалкагольнай кампаніі, калі даводзілася па некалькі гадзін прастойваць у чэргах, каб купіць хоць што-небудзь з спіртнога, я распавёў пра гэта маім сябрам. Не было канца іх з’едлівай веселасці і здзіўленню з нагоды маёй найвялікшай наіўнасці.

Савецкае грамадства моцна адрознівалася ад таго, якім я яго сабе ўяўляў. Калі мяне “апраналі” ў Берліне, я быў збянтэжаны як складанасцю працэдуры, так і багаццем пакупак, мяркуючы, што мне выдадуць адзін, два, ну тры касцюма і сёе-тое з сапраўды неабходных рэчаў. Акрамя таго, я ўяўляў, што атрымаю ў Маскве сціпла абстаўленую адно- або двухпакаё-

вую кватэру. Да майго здзіўлення, гэта апынулася прасторная чатырохпакёвая кватэра з высокімі столімі, усходнімі дыванамі, масіўнай мэбляй чырвонага дрэва і крыштальнымі люстрамі”.

Варта заўважыць, што, будучы перакананым прыхільнікам камуністычных поглядаў, Дж. Блэйк катэгарычна адмовіўся ад якіх бы там ні было ганарараў за супрацоўніцтва з савецкай разведкай. Нават сваю працу ў Маскве ў якасці перакладчыка або кансультанта ён аддаваў перавагу рабіць бясплатна, матываваўшы гэта тым, што ў яго ўсё ёсць. Куратар КДБ, на чыёй апецы ён знаходзіўся, адчытаў яго і заўважыў, што гэта сацыялістычнае грамадства, дзе плацяць па працы, а не паводле патрэбаў, што ён не мае рацыю і што яго ўчынак усё роўна не зразумеюць і не ацэняць, прывесці жа ён можа толькі да ўсякіх ускладненняў. Напрыклад, што выдавецтва, якому ён зрабіў пераклад, стане рабіць з грашымі, ад якіх ён адмовіўся? Тым самым ён толькі парушае зладжаную працу адміністрацыйнай машыны.

Савецкая рэчаіснасць працягвала здзіўляць разведчыка. Так, у выдавецтве, куды ён уладкаваўся ў якасці перакладчыка на пастаянную працу, тыдні праз два яму загадалі атрымаць прэмію. Западозрыўшы памылку, Блэйк заўважыў, што ніяк не можа разлічваць на прэмію, паколькі прапрацаваў усяго чатырнаццаць дзён. Яму патлумачылі, што як штатны супрацоўнік ён аўтаматычна ўключаецца ў палажэнне аб прэміраванні і павінен атрымаць грошы. Усіх, здавалася, больш за ўсё турбавала тое, што яны не ведалі, куды падзець грошы, калі ад іх хто-небудзь адмовіцца, бо сістэма не прадугледжвала падобнай магчымасці. У Маскве ён як бы ішоў насустрач камуністычнаму будучаму, але яно ад яго выпадала. Правёўшы шэсць гадоў у англійскай турме, ён выдатна засвоіў марнасць барацьбы з сістэмай і без далейшых пярэчанняў усё ж атрымаў прэмію. Блэйк пастаянна разважаў над тым, лягчэй або цяжэй яму прывыкаць да жыцця ў Савецкім Саюзе, патрапіўшы сюды прама з турмы. З аднаго боку, пасля доўгага зняволення заўсёды цяжка адаптавацца да свабоды і нармальнага існавання. З іншага боку, зрабіць гэта ў зусім па-іншаму наладжаным грамадстве можа быць яшчэ цяжэй. Англійская турма для яго апынулася чымсьці накітай шлюза, які палегчыў пераход і зменшыў нечаканасці. Пасля турмы было проста выдатна ўставаць па раніцах і планаваць дзень па сваім меркаванні, ісці, куды захочаш. Дзякуючы гэтаму, нізкі ўзровень жыцця і іншыя недахопы савецкага грамадства станавіліся не гэтак ужо непрымальнымі.

Сярод нечаканасцяў разведчыка, які апынуўся ў Савецкім Саюзе, здзівіла ўзаемная грубасць людзей у грамадскіх месцах. У сацыялістычным

грамадстве, як яму ўяўлялася раней, павінна было быць усё наадварот. У доўгіх чэргах нярэдка сваркі і спрэчкі, калі хто-небудзь, не жадаючы чакаць, ідзе прама да прылаўка, адціскае астатніх ці дазваляе сабе абразлівыя каментарыі. За рэдкім выключэннем, прадавачкі ў крамах грубыя і панурныя, паколькі змучаныя працай і бясконцымі патокамі назойлівых пакупнікоў, сямляючых іх сваімі пытаннямі, а таксама з-за таго, што ва ўмовах дэфіцыту і ім самім, і іх начальству абыхава, ашчасціць ці хто-небудзь іх магазін пакупкай. Яны ў любым выпадку ўсё прададуць. Усеагульная грубасць, змрочнасць, натоўп стомленых людзей на вуліцах – вынік цяжкага побыту, сталага раздражнення і знямогі ад чэргаў і няўдач, спароджаных незлічонымі перашкодамі, якія бюракратычная машына ставіць на шляху вырашэння любога, нават самага элементарнага пытання.

Грубасць і абыхавасць навакольных для Блэйка былі асабліва адчувальныя, паколькі ён заўсёды надаваў велізарнае значэнне ветлівасці і ўважлівасці, лічачы гэтыя якасці важнымі для наладжвання адносін паміж людзьмі. Бо ўсмешка або “дзякуй” нічога не вартыя, а могуць тварыць цуды, нездарма ўсмешку надзяляюць сапраўды чароўнымі сацыяльнымі ўласцівасцямі: “Яна нічога не варта, але шмат дае; яна ўзбагачае тых, хто яе атрымлівае, не збядняючы пры гэтым тых, хто ёю адорвае; яна стварае шчасце ў хаце, спараджае атмасферу зычлівасці ў дзелавых узаемаадносінах і служыць паролем для сяброў; яна – адпачыванне для стомленых, дзённае святло для тых, хто ўпаў духам, сонечны прамень для засмучаных, а таксама лепшае проціаддзе, створанае прыродай ад непрыемнасцяў. І тым не менш яе нельга ні купіць, ні выпытаць, ні пазычыць, ні выкрасці, паколькі яна сама па сабе ні на што не падыходзіць, пакуль яе не аддалі”.

І сапраўды, ветлівасць здольная выдаць непадрыхтаванага разведчыка. Дж. Блэйк успамінае: “Аднойчы, уваходзячы ў краму, я спыніўся і прытрымаў дзверы, прапускаючы маладую жанчыну, якая ішла за мной. Яна ўвайшла, нават не зірнуўшы на мяне, і, перш чым я сам паспеў пераступіць парог, за ёй рушыў услед цэлы паток пакупнікоў, якія з падзрэннем глядзелі, як я стаю і трымаю дзверы. Я адчуў сябе поўным ідыётам і ніколі ўжо больш так не паступаў”.

Назіральны іншаземец не мог не звярнуць увагу на адну важную асаблівасць савецкіх людзей: “Калі людзі ў натоўпе злыя і панурныя, то па-за натоўпам яны добрасардэчныя, мілыя, шчодрыя і дзіўна гасцінныя. Сустрэчы з імі падобныя да прамяню сонца ў пахмурны дзень. У рускіх ёсць яшчэ адна выдатная якасць, якая выгадна адрознівае іх ад многіх іншых народаў: яны надзвычай ветлівыя і запабеглівыя з замежнікамі: тыя ж госці, а значыць, і звяртацца з імі трэба лепш. Здаралася, што ў крамах мае па-

купкі загортвалі ў паперу толькі таму, што мой акцэнт адразу выдаваў ва мне замежніка, тады як усім астатнім уручалі пакупкі без пакавання. Мне патлумачылі, што гэта паважлівае стаўленне вынікае збольшага з пачуцця жалю, якое большасць рускіх адчувае да іншаземцаў, гэтак адзінокім, як ім здаецца, у чужой краіне і, такім чынам, якія маюць патрэбу ў дапамозе. Гэта цалкам можа быць праўдай, калі ўлічыць іх уласную прыхільнасць да роднай зямлі, і тое, з якой цяжкасцю яны самі прывыкаюць да жыцця ў іншых краінах. Але ў гэтай выдатнай якасці ёсць і зваротны бок, які мне падабаецца ўжо значна менш: празмернае захапленне перад усім замежным.

Іншая рыса рускіх, якая асабліва мяне ўразіла амаль адразу ж, – гэта іх стаўленне да закона і ўлады. Я быў выхаваны ў вельмі паважлівым стаўленні да закона, гэтак распаўсюджаным у Англіі і асабліва ў Галандыі, і прывучаны стрымана ўспрымаць любога прадстаўніка ўлады. У Расіі ўсё наадварот. Тут мала звяртаюць увагі на закон і вельмі паважаюць, а часта і проста сцелюцца перад носьбітамі ўлады. Не трэба нават турбаваць сябе тым, каб абыйсці законы, іх проста не заўважаюць. Яшчэ ў XIX стагоддзі Салтыкоў-Шчадрын адзначаў, што шматлікасць і складанасць законаў Расійскай імперыі выкупалася тым, што іх няма патрэбы выконваць. Баюся, што гэта справядліва і сёння”.

Спрабуючы разабрацца ў загадкавасці рускіх, Блэйк знаходзіць тлумачэнне ўбачанаму ў тым, што “рускім, відавочна, ўласцівы анархізм. Відавочна, ім падабаецца праяўляць непаслушэнства, парушаючы правілы і распараджэнні ўладаў. Гэта можна штодня бачыць на вуліцах. Людзі пас-таянна пераходзяць дарогу на чырвонае святло святлафора, уваходзяць у метро праз дзверы з надпісам “выхад” або выходзяць праз “уваход”. Смецце, як правіла, кідаюць менавіта там, дзе ёсць вялікія аб’ёмы, што строга забаронена рабіць гэта. Пералічаныя парушэнні, вядома ж, нязначныя, але вельмі характэрныя. Такія паводзіны робяць рускі народ цяж-какiравальным”.

Рускія, на думку замежніка, кідаюцца ў крайнасці і схільныя бачыць усё ў чорна-белым колеры, яны не ў сілах прытрымлівацца залатой сярэ-дзіны. Акружаючы сваіх лідэраў усхваленнямі, нізкапаклонствам і ліслівасцю, якія набываюць часам неверагодны размах, пасля смерці або адхілення ад улады іх падвяргаюць знішчальнай крытыцы і насмешкам. Адсутнасць ўмеранасці спалучаецца ў рускіх з непрадказальнасцю па-водзін. Яны часта нецярплівыя або проста не лічаць патрэбным звяртаць увагу на дробязі. У гэтым сэнсе яны – поўная супрацьлегласць японцам. Самі рускія выдатна ведаюць пра свае недахопы і ўмеюць смяяцца над імі. Для чалавека, які вырас на Захадзе і які жыве ў гэтай краіне, цяжка зразумець,

у якой ступені цяжкасці спароджаныя сацыялістычным ладам, а ў якой – рускім характарам.

Усё гэта робіць Расію, з пункту гледжання замежніка, краінай парадксаў і супярэчнасцяў. Асаблівае месца ў сацыяльнай карціне СССР 70–80-х гадоў займае так званы дэфіцыт харчавання. Як назіральны чалавек, Блэйк заўважыў, што дэфіцыт харчавання зусім не сведчыць пра тое, што людзям не хапае ежы. Проста, у параўнанні з Захадам тут абмежаваны выбар, і многія рэчы цяжка дастаць. Парадаксальна, але, нягледзячы на тое, што ў крамах пуста, святочныя сталы ў рускіх дамах б’юцца ад пачастункаў. Здабыць іх патрабуе немалых намаганняў і часу, бо некаторыя прадукты раз-пораз проста знікаюць з продажу. У Расіі нельга проста пайсці і купіць тое, што трэба. Напрыклад, вам патрэбна кураня, аднак у гэты дзень ёсць толькі ялавічына ці свініна. Сыр, маянэз, каўбаса ці нешта яшчэ могуць раптам знікнуць. Калі вы не знайшлі іх у адной краме, будзьце ўпэўненыя, што ў астатніх вас чакае тое ж самае. Вось чаму людзі ніколі не выходзілі з дому без сумкі для пакупак, паколькі нельга было ведаць загодзя, што трапіцца па дарозе. Гэтую сумку вельмі дакладна называлі “авоськай”. Калі вы на што-небудзь наторкаецеся, то купляеце гэта ў колькасцях, значна праўзыходзячых вашыя рэальныя патрэбы, таму што ведаеце: заўтра гэта можа зноў надоўга знікнуць. Падобная звычка сама па сабе нараджае дэфіцыт. Калі вы несеце ў сумцы апельсіны або кансерваваную садавіну, або банку зялёнага гарошку, людзі на вуліцы падыходзяць да вас і пытаюцца, дзе вы гэта купілі.

Праз гады Блэйк зразумеў, што цяжкасці вынікаюць не толькі з-за няздольнасці існуючай сістэмы сельскай гаспадаркі накарміць ўволю насельніцтва, але і з-за неэфектыўнасці паставак і размеркавання прадуктаў. Уся бяда ў тым, што ніхто рэальна не зацікаўлены ў выніках сваёй працы, а прыкрываецца заявамі, якія спушчаныя “зверху” распараджэнням. У Маскве, напрыклад, існавала адна кантора, якая займалася выдачай пасведчання кіроўцы, і размешчана яна была, як знак, на ўскраіне горада. Вырашэнне надзённых праблем забірала столькі часу і энергіі, што людзі часта проста не былі ў стане добра спраўляцца са сваёй працай. Вось вам і заганны круг: штодзённым цяжкасці вядуць да дрэннай працы, а дрэнная праца – да далейшых цяжкасцяў.

Крыніцай многіх з існуючых у той час недахопаў Блэйк лічыў няўмелае кіраўніцтва краінай і народнай гаспадаркай. Яго сябар Дональд Маклейн ў 1981 годзе запісаў у сваім дзённіку: “Кіруючая эліта паступае часам гэтак відавочна насуперак інтарэсам савецкага грамадства, што можна без перабольшання сказаць, што сацыялістычны строй выжыў насуперак

характеру і дзеяннем кіраўніцтва краіны. Спіс правадыроў і іх бездапаможныя дзеі наводзяць на думку аб ўпартай рэгрэсіўнай тэндэнцыі падмяняць мэту пошуку шляхоў рэалізацыі патэнцыялу грамадства, якім яны кіруюць, мэтай захавання сваёй уласнай улады. Яны не бачаць, ды і не могуць бачыць, што гэты шлях не вядзе да росквіту і бяспекі савецкага грамадства, што іх інтарэсы і інтарэсы краіны не супадаюць. Скампраметаваны не сацыялістычны спосаб вытворчасці, на якім грунтуецца ўвесь савецкі лад (і які прызнаны верным амаль ва ўсім свеце), а палітычная вярхушка гэтага ладу, горстка людзей, якія прымаюць ключавыя рашэнні па кіраванні савецкім грамадствам. Многім стала зразумела, што рашэнне самых складаных праблем кіравання ў СССР ужо недаступна сённяшнім лідэрам, патрабуецца новае пакаленне кіраўнікоў”.

Масква стала другім домам для Дж. Блэйка. Ён адразу палюбіў старую Маскву з яе мудрагелістымі вулачкамі, унутранымі панадворкамі і купецкімі дамамі, выдатнымі дваранскімі асабнякамі, шматлікімі цэрквамі з залатымі або блакітнымі ў зорках купаламі, кляштарамі, падобнымі на крэпасці. Аднак яму не спадабаліся раёны новых забудов, гэтак халодныя, выродлівыя і безаблічныя. Затое пышнае метро з яго станцыямі-палацамі, упрыгожанымі скульптурамі і насценным роспісам, асветленыя цяжкімі люстрамі, знаходзіцца ў ідэальнай чысціні. Уражвала і абслугоўванне: у гадзіны пік цягнікі падыходзілі кожную хвіліну.

Заўвагі, якія непрыемна здзівілі Блэйка, маглі б стварыць негатыўнае ўражанне ў цэлым, тым не менш ён шчыра захапляўся рускімі, лічачы іх адоранымі, вынаходлівымі, устойлівымі і добрасардэчнымі людзьмі: “... у паўсядзённым жыцці з імі проста мець зносіны, і сярод іх я адчуваю сябе як дома. Без усялякага перабольшання магу сказаць, што гады, праведзеныя ў гэтай краіне, сталі самым спакойным і шчаслівым перыядам майго жыцця”.

Прайшлі гады, і шмат што змянілася не толькі ў абліччы нашых гарадоў і паселішчаў, але і ў характары рускіх. Зніклі “авоські”, на дарогах з’явіліся тысячы замежных аўтамабіляў, стаў даступны інтэрнэт і шматлікія гаджэты, дамы і побыт нашых грамадзян сталі знешне падобныя да заходніх, з’явіліся банэры, якія рэкламуюць заходнія прадукты, але засталіся нязменнымі базісныя якасці, якімі ў свой час захапляўся назіральны разведчык: добрасардэчнасць і велікадушнасць, працавітасць, абшчыннасць, дабрыня і гасціннасць, спагадлівасць, чуласць, незлапамятнасць, гатоўнасць прыйсці на дапамогу, адкрытасць і талерантнасць.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Мальчик говорит, что война – это плохо. А что, разве это хорошо? [Электронный ресурс] / Режим доступа : https://mel.fm/slovo_pedagoga/9752680-bundestag. Дата доступа : 21.01.2018.

2. О выступлении школьника в Бундестаге [Электронный ресурс] / Режим доступа : https://mel.fm/uchitelya/1528960-teachers_monologues. Дата доступа : 21.01.2018.

3. Блейк, Дж. Иного выбора нет / Дж. Блейк. М., 1991.

4. Программа Коммунистической партии Советского Союза. М., 1961.